

Küreselleşme, Din ve (İslamcı!) Terör

Cemal TOSUN*

ABSTRACT

Globalization, Religion, and (Islamic!) Terror. The main purpose of the paper is to determine the affecting factors of terror controversies in the context of globalization, religion and Islamic religion. The Author focus on the purposes of terror and argued that one of the most powerful factors is socio-economic inequalities. The other factors are the consequences of global politics and so-called Islam and terror relationship. The Author decisively believe in that there is not a real connection between terror/violence and religion, especially Islamic one.

KEY WORDS: Globalization, Religion, Islam, Terror, Violence.

Küreselleşme gerçeği; anlamları, amaçları, vasıtaları ve sonuçları üzerindeki tartışmaları ile birlikte kendini herkese kabul ettirmiş duruma gelmiştir. Tartışmalarda üzerinde durulan önemli boyutları, küreselleşmenin tabii süreçlerinden ziyade yapay süreçleri yani küreselleştirme oluşturuyor. *Küreselleşme***, tabii süreç anlamıyla, ulaşım, iletişim, bilişim ve dolayısıyla etkileşim bağlamlarında küçülen ve hemen her şeyin herkesi ilgilendirir ve etkiler hale geldiği bir evreni ve bu evrende yaşanan süreci anlatırken; *küreselleştirmeye*, daha ziyade, küçülen dünyada her şeyin birilerinin dilediği gibi gerçekleşmesi; bir diğer ifadeyle herkesin herkesten ve her şeyin her şeyden etkilenmesi değil de, birisinin veya bir şeyin herkesi veya her şeyi etkilemesi kastedilmektedir. Ancak bu iki kavram/anlam çoğu zaman ayırıştırılmadan birbirinin yerine kullanılmakta; dolayısıyla küreselleşme ile kasıtlı küreselleş(tir)me birbirine karışmaktadır.

Küreselleşmenin, özellikle de kasıtlı süreç anlamıyla küreselleş(tir)menin tabiatında çatışma niteliği de vardır. En azından süreçte küreselleş(tir)-

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

** Küreselleşme kavramının bugün anladığımız anlamda kullanılmaya başlanması hususunda değişik iddialar vardır. Bazılarına göre, ilk olarak 1963 yılında Kanadalı Sosyoloji Profesörü Marshall Mc Luhan "global köy" (global village) kavramını kullandı. Ona göre, en azından dünyanın belli bir bölümü global köy haline dönüşmektedir. Bazılarına göre ise, "küreselleşme" kavramı ilk kez 1980'lerde Harvard, Stanford, Columbia gibi prestijli Amerikan okullarında kullanılmaya başlanmış ve yine bu çevrelerce popüler hale getirilmiştir. Kavramın doğuşu üzerinde yapılabilecek tartışmalar bir yana, işaret ettiği sürecin unsurlarından yola çıkarak bir tanıma varma gayreti daha anlamlı olabilir.

me olgusuna kabuğuna çekilerek etkilerden korunmak üzere direnenleri ya da sürece etkin olarak katılıp kendi renginden renk vermek isteyenleri, -ki bunlar daha ziyade dinler veya dinlerin üzerinde gelişmiş büyük kültürlerdir- uyumlu hale getirme, gelmiyorsa sindirme, parçalama ve yok etme bu çatışmanın niteliğinin göstergeleridir.

Küreselleş(tir)menin ekonomi ağırlıklı bir gerçeklik olduğu itiraz kabul etmez gözüküyor. Ama, her davranışın arkasında bir ihtiyaç ve güdü bulunduğu gerçeğinden hareket edersek, küreselleş(tir)me gerçeğinin arkasında da, diğerlerinin yanında, "hakim olma" güdüsünün yattığını tahmin edebiliriz. Hakim olma güdüsü "ben/biz olma" güdüsü ile yakın ilişkilidir. "Ben/biz olma" ise kültürel aidiyetle bağlantılıdır. Dinin, kültürün en başat unsuru olma niteliği ise ilana muhtaç değildir. Bu durumda küreselleş(tir)me süreciyle ilgili tüm tespit ve değerlendirmelerde, etkileyici, yönlendirici rol oynayan aktörlerin kültürel kimlikleri ve bu kültürel kimliğe renk veren din, her an elde bulundurulması gereken bir faktördür. Böyle yapılırsa görülür ki, din küreselleş(tir)me ile ilgili hemen tüm süreçlerde vardır. Ya amaç ya da araç olarak kullanılmaktadır. Ulaşılması gereken uzak hedeflerin ana koyucusu olarak işlev görebildiği gibi, bu yolda atılacak küçük adımların aracı olarak da kullanılabilir. Din, duruma ve amaca göre, birleştirici-parçalayıcı, kapsayıcı-dışlayıcı, sevdirci-nefret ettirici, aktifleştirici-pasifleştirici olabilmektedir.

Küreselleş(tir)menin aktif yönlendirici aktörlerinin elinde din, bir şekilde mutlaka etkili olurken, aynı din olgusunun, küreselleş(tir)menin pasif rol oynayıcılarında ya da aktif direnişçilerinde de işleve alındığı gözlerden kaçmamaktadır. Din, küreselleşme sürecinde destekleyici bir enstrüman gibi kullanılabilir ya da sürece direnmenin dayanağı veya aracı olabilmektedir. Tabii anlamlı küreselleşme sürecinde dinlerin destekleyici olarak kullanılması, esas anlamı itibarıyla, o dinin ve o dine dayalı gelişmiş kültürlerin -ve tabii ki mensuplarının- küresel gerçeklikte kendileri olarak var olmaları ve küresel/birlikte var oluşa katkıda bulunmaları bağlamında anlaşılır ve gerçekleşirse kimsenin aksi sözü olmaz. Zaten olması gereken de budur. Dinini ve bu dinle örülmüş kültürünü alıp, küreselleşen dünyanın etkilenmemiş ya da etkilenmeyecek bir köşesine çekilmekten söz edilemez. Ama bunun, yani olması gereken budur dediğimizin, böyle gerçekleşmesi imkan dahilinde midir? Elbette hayır. Bunun iki önemli nedeni vardır. Birincisi; etkilenen ya da pasif rol oynayan dinlerin mensupları, ya da bu mensupların dinleri ne teolojik ne teorik ve ne de pratik açılardan böyle bir sürece hazır değildirler. Bu hususta, dünyaya böyle bir katkının gerekliliği, bu katkıya dinlerinin cevaz verdiği, bu katkıyı kendileri olarak kalabilme imkanları ve yolları gibi bir çok mesele kapalıdır. Bu kadar kapalı kalmış hususlara rağmen, o dinleri oyunun içine gönüllü olarak elbette sokamazsınız. Aslında bu birinci neden, zaman ve eğitim yardımıyla bir yere kadar aşılabılır. Ama ikinci neden öyle gözükmemektedir ve o da şöyle ifade edilebilir: Küreselleş(-tir)menin yönlendirici aktif aktörleri, diğer dinlerin, kendileri kalarak küreselleşme sürecine katılmalarını ve onların da renk verdikleri bir küresel/

birlikte var oluşun gerçekleşmesini istememektedirler. Bazı dinleri veya dinsel motifleri, küresel kültüre katkı için önemsiyor gibi gösterme eğilimleri ve davranışları yanıltıcı olabilir. Çünkü küreselleştirmeci, daha ziyade, kendisine direnmede etkili olabilecek dinleri veya kültürleri değil, bunların içinde veya altında bulunan yerel oluşumları desteklemektedir. Dikkatli bir bakış bu desteğin, o dine veya kültürel oluşumun kendine değil, aksine direnme veya etkide bulunma niyetinde olan ana dine veya kültürel güce başkaldırıya olduğunu görecektir. Bu, sanki, ana gücü zayıflatma operasyonudur ve arka planında yine dinin, bu sefer küreselleştirmecinin kendi dininin önemli etken olduğu bilinmektedir. Bu bilgi ise, birinci nedenin zaman ve eğitimle ortadan kaldırılması imkanını zayıflatmaktadır.

Küreselleş(tir)menin çatışmacı niteliğinin bir tür çatışmaya/teröre neden olduğu, dinin de bu çatışma/terör için araç olarak kullanıldığı; bunun bir sonucu olarak da terörün küresel bir nitelik kazandığı gibi bir ifadelendirme çok da yabana atılır değildir. Bunu, zaten herkes bir şekilde söylüyor. Terör, evrenin küresel problemidir; dinle ilişkilidir; birlikte yaşamayı bir nevi küreselleşmeyi engellemek içindir şeklindeki ifadeler yaygın ve doğruluk payına da sahiptirler. Ama bundan sonraki nitelemeler meseleyi, problem alanına doğru yaklaşıyor. Teröristler Müslümandır (!), evrene hakim olan İslamcı bir terörizmdir (!); İslamcı teröristler amaç ve araçlarını İslam'ın kendisinden almaktadırlar (!). Öyleyse, dünya ve öncelikle İslam dünyası bu teröristlerden arındırılmalıdır. Bununla da yetinilmemeli, İslam'ın kendisi terörist içeriklerden kurtarılmalıdır ki, bir daha terörist yetiştirmesin. Bu da ya ılımlı İslam, ya Büyük Ortadoğu Projesi ya da Euro İslam projeleriyle gerçekleştirilebilir

Terör Adaletsizliğin Çocuğudur!

"Terör, adaletsizliğin çocuğudur..." ifadesi başta Der Spiegel dergisi olmak üzere (Spiegel Special 2/2004, 3), daha pek çok yerde, yazıya dökülmüş bir terör tanımlama ifadesidir. Terörün, anası adaletsizlik, babası ise adaletsizler olmalıdır. Son yıllarda sanki dolaylı ya da çoğu zaman doğrudan annesi İslam Coğrafyası, babası da İslam olarak gösterilmeye çalışılmaktadır. Dayanak ise, İslam adına hareket ettiklerini söyleyen "sözüm ona Müslüman!" teröristler ve eylemleridir. Bu, basit ve gerçeği bulma teccüsüsünden kasıtlı olarak mahrum bir tespite dayalı değerlendirmenin sonucu ise: İslam terörizmi, İslamcı Terörizm, İslamcı/Müslüman Teröristler, vb. olmaktadır.

Ön kabulü böylece ortaya koyduktan sonra geriye, bunu delillendirmek kalır. Terörizmi ve teröristleri İslam, İslamcı ve Müslüman nitelemeleri ile kayıt altına yerleştirdikten sonra yapılacak iş ise bellidir: İslam'ın temel ve ikincil kaynaklarından, iddialara mesnet olabilecek alıntılara ulaşp kullanmak, ya da istismar etmek! "Cihad" kavramı ve bununla ilgili ayetler ise, en birincil materyaldir. Zaten İslamcı (!) teröristler de aynı kavramı haykırıyorlar mı? Yani, kullanmak için bir takım anlamlar yüklemeye özel gayret göstermeye de ihtiyaç yoktur. Bizzat teröristlerin kendileri ile, acıdan mıdır,

çaresizlikten midir, gaflet ve ihanetten midir yoksa bilinmez başka sebeplerden midir bazı Ulema (!) yeterli anlamları ve bu anlamlara dayalı fetvaları hazır etmişlerdir.

Bu delillendirmenin arkasından atılacak bir adım daha kalıyor ki, o da İslamcı terörün dolayısıyla İslam'ın ve Müslümanların tehlike ve tehdit boyutlarının ne kadar vahim, güçlü ve geniş olduğunu göstermektir. Şöyle ki: "Bin Laden ve Zavaheiri medeniyetler arası çatışmaya götürmek istiyorlar, dünyayı..."; "Terör İslam dünyasının Batı'ya meydan okumasıdır." (Spiegel, Special 2/2004, 9)... Sonra da: "Olur! Birde Müslümanların yönetiminde ikinci sınıf vatandaş olarak yaşayalım!" değerlendirmeleri... Tedbir: Önce İslam coğrafyasını terbiye etmeli; teröristleri buralardan temizlemeli; sonra bunlara demokrasi getirmeli ki yönetimleri de terbiye edilmiş olsun. Bir daha eski haline gelmesin, teröristler çıkmasın ya da devletler teröristleri desteklemesin diye İslam'ı ılımlılaştırılmalıdır(!).

Senaryo yazılıp bu noktaya kadar oynatıldıktan sonra artık Müslümanlar olarak ne kadar bağırsanız çare değildir. İsteddiğiniz kadar cihad kavramının bu işe alet olanlarca istismar edildiğini söyleyin; istediğiniz kadar, karşı fetvalar vermeseniz bile, karşı teolojik delillendirmeler yapın: İslam'ın barış anlamını anlatın, bir insanı öldürmenin tüm insanlığı öldürmekle bir tutan bir din olduğunu açıklayın fayda etmeyecektir. Hatta İslam'ın en büyük, en son ve en mükemmel ve gerçek din olarak küresel barışa, evrensel kültürün oluşumuna, insanlığın kurtuluşuna ne kadar çok hizmet edeceğini anlatmayı denemeye dahi gerek yoktur. Çünkü bu, düpedüz bir rekabet ilanıdır ve küreşletirmeciye karşı ve daha da ılımlılaştırılma gereğini kanıtlamaktan daha fazla da bir işe yaramaz. (Eğer, doğal küreselleşme sürecinin cereyana hakim olduğunu ve olacağını düşünüyorsanız, o zaman anlatmaya geç bile kaldınız, anlatın.)

Yoksa Terörizmin Anası ve Babası Küreselleştirmecinin Kendisi mi?

Zannı galibimce öyledir. İsim babasının o olduğunda hiç şüphe yok da, biyolojik ve kültürel analık ve babalık da ona ait gözüküyor. Yalnız itiraf etmek lazım ki malzemesi İslam Kültürüne, coğrafyasına ve insanlarına aittir. Şöyle de izah edebiliriz: Genelde ezeli rakip iki güç Doğu ve Batı, özelde ise İslam ve Hıristiyan Batı. Soğuk savaş yılları bu rekabeti soğutmuştu belki, ama rekabet hiç bitmedi. Komünizm ve Komünist Doğu Bloku, Batı'ya hem kültürel-manevi, hem ekonomik, hem askeri hem de siyasi alanlarda iyi bir rakip olmuştu. Daha bu rakip çökmeye başlar başlamaz, eski rakip yeniden Medeniyetler Çatışması! Senaryosu ile diriltilmeye ve gardını alıp dikilmeye hazırlandı. Peki neden? Çok çeşitli nedenleri olabilir. Ekonomik, siyasi, askeri vb. Zaten tüm nedenler iç içedir ve birbirlerinden ayrılmazlar. Ama asıl nedenlerden biri de manevi-dini-ideolojiktir. Adeta birer dinmiş gibi birbirine rakip olan iki ideolojinin, -Kapitalizm ve Komünizmin- kavgası Komünizmin yenilgisiyle sonuçlanınca, her iki ideoloji dünyasında da bir soluk alıp

manevi-ideolojik muhasebe kaçınılmazdı. Öyle de oldu. Batı'da ve Doğu'da herkes bir dine dönüş cereyanından, ya da en azından manevi/spiritüel arayışlardan söz etmeye başladı. Dinî/manevi/spiritüel alanda talep patlaması yaşandı. Bu talep, arz yarışını doğurdu. Dinler ve dinsel oluşumlar pazara hücum ettiler. Talep için pazarda dolaşanlar, dikkat çekici bir şekilde hem Doğu'da hem de Batı'da Hıristiyan Kiliseleri'nin etki alanındaydı. Katolik, Protestan ya da Ortodoks Hıristiyanlar ya da en azından o kültürlerin insanları. Hıristiyanlığı bir nevi kiliseye mahkum ederek aydınlanmayı ve bilimsel ilerlemeyi başarabilmiş Batı insanının, her türlü rahatlık ve özgürlüklerin de etkisiyle, kilise yerine başka dinleri tercih etme, en azından deneme ihtimali oldukça yüksek gözüküyordu. Özellikle mistik/asketik arzular ile egzotik sunumlar revaç buluyordu. Bunlar da uzak doğu dinleri ile İslam etrafında gerçekleşiyordu ve artma eğilimi gözleniyordu. Batı'nın, belki kiliseye dönme/döndürme ve kilisenin etkisini artırma gibi bir amacı yoksa veya az ise bile, Batı-Hıristiyan Kültürel Kimliğinden uzaklaşmayı engelleme gibi bir misyonu elbette olacaktı. Öyle de oldu.

İşte bu noktada, en son, en mükemmel, akılcı, barışçı vb. nitelikleriyle kendini insanlara açan İslam'ın yayılmasının önüne geçebilmek için tedbir gerekiyordu. İslam'ın insanlara seçilecek bir din olmadığını göstermek ve onları korkutmak gerekirdi. Şimdiye kadar İslam'dan ve Müslümanlardan korkutmak için Viyana kapıları ve Türkler, İran Devrimi ve Salman Rüşdi, Cezayir ve FİS, Libya ve Kaddafi yetiyordu. Ama bundan sonra yetmeyebilirdi. Bunların kimi tarih olmuşlardı, ki kendi tarihlerinde daha beterlerinin olduğunu biliyorlardı; Müslümanlar en azından din ve mezhep adına otuz yıl savaşlarını yaşamamışlardı. Üstelik küçülen dünyada doğrudan veya dolaylı bir çok Müslüman ile okul veya iş arkadaşı, komşu ya da satıcı-müşteri ilişkileri vb. ile yakınlaşmışlardı. Diğer taraftan İslam'ı merak edip okuyarak öğrenenlerin sayısı da artıyordu.

Acaba İslam gerçekten tercih edilebilir bir alternatif midir? İşte tehlikeli bir soru ve sorulur hale gelmişti. EVET, diyenler de azımsanamayacak sayıda. Öyleyse İslam'ın tercih edilemeyecek kötü bir din olduğu gösterilmeliydi. Üstelik bu kötülüğün tüm dünyayı tehdit edebilecek bir nitelikte olduğu kanıtlanmalıydı. Bunun için en uygun enstrüman Müslüman teröristler olmalı, bunlar dünyanın her tarafında infial uyandırmalı, küresel bir güvensizlik ortamı yaratmalıydı. Üstelik bu terörizmin ve teröristlerin bizzat İslam dininin kendisinden kaynaklandığı tespit edilmeliydi. Böyle kurgulandı, oyuncular ve oyun yerleri seçildi ve oynandı. Oyuncular Müslümanlardı (!), Allah-ü Ekber nidalarıyla cihad ettiklerini bağırıyorlardı, her ezan nidasında Batılının, hatta Müslümanın aklına terör ve teröristler gelsin diye... İdeologları da dinen şüphe kalmaması diye fetvalarını veriyorlardı. Batılı basına da, ısrarla İslamcı teröristler, İslam terörizmi nitelemesini yinelemek kalıyordu. Ne yapıyorsunuz, yangına körtükle gitmeyin denilirse, haklı (!) olarak biz teröristlerin ve ideologlarının (fetva verenler) kendi nitelemelerini kullanıyoruz, diyorlardı.

Sonunda küresel bir terör gerçekleşti. Adı, İslamcı konuldu. Bütün Batı'da İslam ve Müslümanlar tehdit ve tehlike olarak görülmeye başlandı. Önce İslam dünyası temizliğe ve terbiyeye alındı. Teröristler inlerinde vuruldu. Şimdi demokrasi getirilecek ve rejimleri insanileştirilecek; sonra da tehlike geri gelmesin diye İslam biraz ılımlaştırılacak. Bu arada Batı'da da Müslümanlar terbiye sürecine alınmaya başlandı. Sonra Euro-İslam gibi bir ılıma bekleniyor. Müslümanlar da ya dinleriyle birlikte ılıyacaklar ya da uluyacaklar.